

ὑπῆρχεν ιερὸν ἵδιον τῇ Μεσάτιδι Ἀρτέμιδι, ζητητέον εἰς τοὺς λόφους παρὰ τὸ Γηροκομεῖον. Τὸ ἀνωτέρῳ σπουδαιότατον Μυκηναϊκὸν νεκροταφεῖον τῆς παναρχαίας Μεσάτιδος θέλομεν ἐρευνήσει προσεχῶς, ἐλπίζοντες εἰς γενναιοτέρον χορηγίαν πρὸς ἐκτέλεσιν τῆς ἀνασκαφῆς αὐτοῦ, ἐκ τῆς ὅποιας οὐ μόνον ἀφθονος πλουτισμὸς τῆς ἥδη σπουδαίας προϊστορικῆς συλλογῆς τῶν εὑρημάτων τοῦ ἀνὰ τὴν ἐκτεταμένην ἀρχαίαν Ἀχαίαν Μυκηναϊκοῦ πολιτισμοῦ θέλει ἐπέλθει, ἀλλὰ καὶ σπουδαιοτάτη συμβολὴ εἰς τὴν σκοτεινὴν καὶ μυθικὴν εἰσέτι προελληνικὴν ἴστορίαν τῶν Πατρῶν διὰ τοῦ ἀκριβοῦς καθορισμοῦ τῶν τριῶν συνοικισμῶν, ἐξ ὧν συνεκροτήθη ἡ πόλις τῶν Πατρῶν κατὰ τοὺς ἴστορικοὺς χρόνους, καὶ μάλιστα ἐπὶ τῇ ἐλπίδι, διταχέως θέλομεν εὗρει καὶ τὴν θέσιν τοῦ Μυκηναϊκοῦ νεκροταφείου τοῦ τρίτου συνοικισμοῦ, τῆς Ἀνθείας.

Ν. ΚΥΠΑΡΙΣΣΗΣ

7. ΑΝΑΣΚΑΦΗ ΑΜΝΙΣΟΥ ΚΡΗΤΗΣ

'Η ἀνασκαφὴ τοῦ 1933 διεξήχθη ἐν Ἀμνισῷ διὰ δραχμῶν 5 χιλιάδων ἐκ μέρους τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἐταιρείας καὶ 10 χιλ. δρχ. φιλαρχαίων δμογενῶν, φροντίδι τοῦ κ. Γεωργίου Ζαρίφη. Τὰ ἀποτελέσματα ταύτης ὑπῆρξαν τὰ ἀκόλουθα:

Κατὰ πρῶτον ἐπεχειρήσαμεν νὰ καθαρίσωμεν ἐντελῶς τὸ περίεργον πυργοειδὲς οἰκοδόμημα, τὸ δποῖον εἶχεν ἀνακαλυφθῆ κατὰ τὰς ἀνασκαφὰς τοῦ 1932 (Πρακτικὰ 1932 σ. 80). "Ἄν καὶ ἡναγκάσθημεν πάλιν νὰ ἐγκαταλείψωμεν τοῦτο πρὸ τῆς ἐντελοῦς σκαφῆς του πρὸς ἔξικονόμησιν χρημάτων δι' ἄλλο μέρος, ἐν τούτοις ἐξηκριβώθη ὁ προορισμός του. Πρόκειται περὶ δεξαμενῆς γλυκέος ὕδατος διαφρυνθμισθείσης κατὰ μνημειώδη τρόπον ὡς ἔξης: Σύρριζα πρὸς τοὺς βιορείους πρόποδας τοῦ βράχου τῆς Παληοχώρας καὶ ἀρκετὰ βαθέως εἶχεν ἀνακαλυφθῆ φλέψ φλέψ γλυκέος ὕδατος, ὃν καὶ τὸ μέρος τοῦτο εὑρίσκεται ἐν κυριολεξίᾳ ἐντὸς τῆς ἀμμου τοῦ αἰγιαλοῦ. Τὸ ὕδωρ τοῦτο, τὸ δποῖον εἶναι καλλίστης ποιότητος πόσιμον χωρὶς νὰ παρουσιάζῃ ὑφάλμυρον γεῦσιν, περισυνέλεξαν καλύτερον λαξεύσαντες φρεατοειδῆ ἀκανόνιστον κοιλότητα εἰς τὸν βράχον. Ἐπειδὴ θὰ ἡτο ἀδύνατον νὰ μὴ καταχωθῆ ὑπὸ τῆς ἀμμου ὃν ἔμενεν ἀκάλυπτον, ἔκτισαν πέριξ τούτου τὸ πυργοειδὲς στερεώτατον οἰκοδόμημα, τὸ δποῖον ἡγαγον μέχρι τῆς ἐπιφανείας τοῦ ἐδάφους καὶ ἔτι ὑψηλότερον. Ἀναμφιβόλως είτα ἐστέγασαν τοῦτο, κατήρχοντο δ' εἰς τὴν οὔτω σχηματισθεῖσαν ὑπόγειον δεξαμενὴν διὰ θυρίδος καὶ κλιμακωτῆς πιθανώτατα ἐγκαταστάσεως, ἥν μένει νὰ ἐξακριβώσωμεν διὰ μελλούσης σκαφῆς. Οὕτως ἐδημιουργησαν ὕδαταποθήκην ἐνθυμίζουσαν ἐν σμικρῷ τὴν ἀνάλογον μνημειώδη ἐγκατάστασιν τῶν Μυκηνῶν.

Μετὰ τὴν ὑφ' ἡμῶν συνάντησιν τοῦ ὄδατος ἡ ἐργασία καθίστατο δυσκολωτέρα καὶ ἀπήγει εἰδικὴν ἔγκατάστασιν, δι’ ὃ διεκόπη ἡ ἔρευνα, ἵνα συγκεντρώσωμεν τὰς οἰκονομικὰς ἡμῶν δυνάμεις ἀλλαχοῦ. Ἐν τούτοις τὰ ἀκόλουθα συμπεράσματα δύνανται νὰ θεωρηθῶσιν ὡς βέβαια:

Ἡ δεξαμενὴ ἔκτισθη κατὰ τὴν ὄστερωτέραν περίοδον τῆς μινωικῆς ἐποχῆς (YM 2 ἢ 3), τὸ δὲ ὑλικὸν ἐλήφθη ἐκ παρακειμένων ἀχρήστων ἥδη οἰκοδομημάτων, διότι είναι ποικίλον καὶ ὁ τρόπος οἰκοδομῆς δὲν είναι

Εἰκ. 1. Τὸ ιερὸν Ἀμνισοῦ. Ἄριστερά, τὸ βαθύτερον μινωϊκὸν οἰκοδόμημα.
Δεξιά, τὸ κτίσμα τῆς ἐλληνορρωμαϊκῆς ἐποχῆς.

δμοιομερής. Εἰς τὰ κατώτατα στρώματα καὶ εἰς αὐτὸν ἔτι τὸ ὄδωρ ἀνευρίσκοντο ὅστρακα, τὰ δποῖα είναι χρονολογίας ἀποκλειστικῶς YM 3. Οὐδὲ ἐν ἐλληνικῆς ἢ ἄλλης ἐποχῆς ὅστρακον ἀνεκαλύφθη. Ἐπομένως ἡ δεξαμενὴ ἡχοηστεύθη εἰς μινωϊκοὺς ἔτι χρόνους καὶ βαθμηδὸν κατεχώθη ἐξαφανισθεῖσα.

Ἐτέρα ἔρευνα πρὸς ἀνακάλυψιν τυχὸν κρυπτομένων τάφων ἐγένετο εἰς τοποθεσίαν Μαφεζέ, ὅπου πρὸ ἐτῶν εἰχον ἀνασκάψει σπουδαῖον λαξευτὸν τάφον (Ἄρχ. Δελτ. 11, 1927 - 28, 68 - 90). Ἡ ἔρευνα ἀπέβη ἀκαρπος. Ἐν τῷ μεταξὺ δμως εἰχον ἀναφανῇ τὰ ἔχνη ἐνδιαφερουσῶν ἀρχαιοτήτων εἰς τοὺς

δυτικοὺς πρόποδας τῆς Παληοχώρας, ἐντὸς τοῦ ἀγροῦ Π. Λαγουδάκη. Ἐκεῖ είχεν ἥδη εύρεθη ὁ πρῶτος σωρὸς μινωϊκῶν δοστράκων καὶ ἄλλων ἀρχαιοτήτων, ἅτινα εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς είχον χαρακτηρίσει ὡς προερχόμενα ἐξ ἀποθέτου τινὸς (Πρακτικὰ 1932, 79). Ἡ ἀνασκαφὴ τοῦ 1933 ἐβεβαίωσε τοῦτο καὶ ἀπεκάλυψε καὶ τὸ οἰκοδόμημα, εἰς ὃ ἀρχικῶς τὰ συντερίμματα ἔκεινα ἀνήκον.

Νῦν, δοπότε ἡ ἀνασκαφὴ τοῦ ἔτους εὑρίσκεται περὶ τὸ πέρας τῆς, τὰ πράγματα θὰ ἐκτεθῶσιν οὐχὶ κατὰ χρονολογικὴν σειρὰν τῶν προόδων τῆς

Εἰκ. 2. Ἀριστ., ὁ τοῖχος τοῦ μινωϊκοῦ κτίσματος. Εἰς τὸ βάθος τὰ διοδοχικὰ στρώματα.

ἀνασκαφῆς, πρᾶγμα τὸ δόποιον ἄλλως ἐγένετο εἰς τὰς ἑβδομαδιαίας ἐκθέσεις μου πρὸς τὸ Ὑπουργεῖον Παιδείας. Προτιμότερον είναι νὰ ἀναφέρωμεν κατὰ λογικὴν ἀλληλουχίαν τὰ πράγματα, ὡς ἐγένοντο φανερὰ μετὰ τὸ πέρας τῆς σκαφῆς:

Πέντε μόλις μέτρα δυτικώτερον τοῦ μνημονευθέντος ἀποθέτου ἥλθον εἰς φῶς τὰ λείψανα διαφόρων κτισμάτων, ἐν μέρει ἐντὸς ἀλλήλων καὶ ἐν μέρει ὑπερκειμένων ἀλλήλων. Ὁλόκληρος ἡ ἱστορία τούτων ἔχει κατὰ τὰ πορίσματα καὶ τὰς παρατηρήσεις ἡμῶν ὡς ἔξης: Κατὰ τὴν Μεσομινωικὴν ἐποχὴν ὑπῆρχεν ἐκεῖ μέγα καὶ σπουδαῖον κτίσμα, περὶ τοῦ δοποίου πρὸς τὸ παρὸν οὐδὲν

ἄλλο δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν. Οἱ τοῖχοι τοῦ κτίσματος τούτου ἦσαν κατεσκευασμένοι διὰ μεγάλων δρυδογωνίων ἢ τετραγώνων πελεκητῶν πάρων λίθων, ἐπιμελέστατα συνηρμοσμένων πρὸς ἀλλήλους (εἰκ. 1 - 2). "Εκαστος δόμος τῶν λίθων εἰσέχει κατὰ 0,05 τοῦ ὑποκειμένου, εἰς τρόπον ὥστε νὰ ἀποτελῇται κλιμακοειδῆς ἢ πρόσοψις τοῦ τοίχου. Ὁ μέγιστος τῶν ἀποκαλυφθέντων μέχρι τοῦδε λίθων ἀριθμεῖ μῆκος 2,75 μ. Οἱ περισσότεροι τῶν λίθων φέρουν βαθέως κεχαραγμένον τὸ σύμβολον τῆς τριαίνης, ἔξ οὐ καὶ ὁ πορισμὸς τῆς χρονολογίας τοῦ κτηρίου. Εὑρέθησαν ἄλλως τόσον ἀφθονα τὰ ἵχνη τῆς ΜΜ κεφαμεικῆς, καὶ μάλιστα ἐκλεκτῆς ποιότητος τῶν φοκελύφων καὶ τῶν λεγομένων «barbotine», ὥστε οὐδεμία ἀμφιβολία είναι δυνατὴ περὶ τῆς χρονολ-

Εἰκ. 3. Χαλκᾶ ἐκ τοῦ ἱεροῦ Ἀμνισοῦ. 1) Αἴλουροειδές. 2) στόμα λέοντος. 3) βοῦς.

γίας ταύτης, ἀλλὰ καὶ τῆς σπουδαιότητος τοῦ κτίσματος κατὰ τὴν ΜΜ ἐποχήν.

Πότε καὶ πῶς τὸ κτίσμα τοῦτο κατεστράφη δὲν είναι δυνατὸν πρὸς τὸ παρὸν νὰ ὅρισθῇ, ἀν καὶ τεμάχια εὐμεγέθη ἔγκλων ἀρχιτεκτοικῆς χρήσεως ενδέθησαν ἐν πλήρει ἀπανθρακώσει καὶ θὰ ὑπεδήλουν πυρκαϊάν. Βέβαιον δῆμος είναι, ὅτι μετὰ τὸ τέλος τοῦ μινωϊκοῦ πολιτισμοῦ ἐνταῦθα ἀνεπτύχθη λατρεία τις. Τὸν χρόνον δὲν δυνάμεθα ἀκόμη νὰ ὅρισωμεν μετ' ἀπολύτου ἀκριβείας, τούλαχιστον δῆμος κατὰ τὸ τέλος τῆς γεωμετρικῆς περιόδου ή λατρεία αὕτη ὑπῆρχε. Ἡ λογικὴ ἀλληλουχία τῶν γεγονότων, ὡς ἐκ τῆς ἀνασκαφῆς πάλιν ἔξαγεται, είναι ἡ ἀκόλουθος:

Κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην ἡ δλίγον προγενέστερον τὸ ἡρειπωμένον μινωϊκὸν οἰκοδόμημα ἀνεσκάφη ἐν μέρει καὶ ἐκαθάριθη πρὸς ἀνέγερσιν τοῦ ἱεροῦ. Κατὰ τὸν καθαρμὸν ενδέθησαν ἀφθονα μεσομινωϊκὰ ἵχνη κεφαμεικῆς καὶ ἄλλων ἀντικειμένων ἀτινα δὲν ἀπερρίφθησαν, ἀλλ' ἀπετέθησαν εἰς τὸν μνημονευθέντα ἀποθέτην, ὅστις ἀνεκαλύφθη πρὸ τριῶν ἡδη ἐτῶν. Ἀπόδειξις, ὅτι εἰς τὸ μινωϊκὸν ἐκεῖνο οἰκοδόμημα ἀπεδίδετο ἱερὰ σημασία καὶ ὅτι δὲν ἔξελέγῃ ὁ χῶρος τυχαίως. Ἰχνη γεωμετρικῶν κτισμάτων δὲν εὑρέθησαν, ἐπειδή

δὲ οἱ στερεοὶ τοῖχοι τοῦ μινωϊκοῦ κτηρίου διατηροῦνται μέχρις ἀρκετοῦ ὑψούς, φαίνεται ὅτι ὑψωθέντες προχείρως ὀλίγον ἔτι ἐστεγάσθησαν (ἄν δὲν ἐπρόκειτο κατ' ἀρχὰς περὶ ἐντελῶς ὑπαιθρίου ἰεροῦ).

'Η λατρεία ἔξηκολούμθησε κυρίως ἐντατικὴ κατὰ τὴν ἀρχαϊκὴν ἔποχήν, ἀντιπροσωπευομένη ὑπὸ στρώματος μελανοῦ καὶ λιπαροῦ, ἔχοντος πάχος 0,70 κατὰ τὸ μέσον, λεπτυνομένου δὲ πρὸς τὰ ἄκρα τῶν τοίχων. Τὸ στρῶμα τοῦτο περιεῖχε μεγάλην ἀφθονίαν συντριμμάτων ἐκ χαλκῶν σκευῶν, ἐργαλείων καὶ εἰδωλίων. Δυστυχῶς ἡ γειτνίασις τῆς θαλάσσης εἶχεν ἐμποτίσει πάντα ταῦτα τὰ ἀντικείμενα ὑπὸ κακοήθους δᾶξειδώσεως, πλὴν δὲ τούτου εὑρέθησαν καὶ εἰς κατάστασιν ἀμόρφων καὶ συνοξειδωμένων δγκων θρυμμάτων. Τὸ στρῶμα ἐκτὸς τούτων περιεῖχε καὶ ἵχνη ἐλεφαντίνων ἀντικειμένων (σφραγίδων), ὑαλίνων (ψήφων ἢ μικρῶν σκευῶν), τέλος δὲ ἀντικείμενα ἔξι αἰγυπτιακῆς φαγεντιανῆς.

'Υπὲρ τὸ μελανὸν στρῶμα εὑρέθη ἔτερον στρῶμα καθαρᾶς ἀμμου, δπερ ἀποδεικνύει ὅτι τὸ ἰερὸν καταστραφὲν ἢ ἄλλως ἐγκαταλειφθὲν ἔμεινε ἐπὶ τινα καιρὸν ἔρημον. Τὸ πάχος τῆς ἀμμοῦ ὑπερβαίνει εἰς ἐν σημεῖον τὰ 50 ἑκατοστά, λεπτύνεται δὲ καὶ μηδενίζεται ἐφόσον βαίνει πρὸς Ἀνατολὰς (εἰκ. 2).

'Ἐπὶ τοῦ στρώματος τούτου ἐπικάθηται ἔτερον στρῶμα καλλιεργησίμου γῆς, πάχους 0,60 - 0,70, εἰς τὸ δόποιον, ἀν προστεθῶσιν ἔτι 15 - 20 ἑκατοστὰ γῆς ἀπὸ αἰῶνων αὐλακούμενης ὑπὸ τοῦ ἀρότρου, φθάνομεν εἰς τὴν σημερινὴν ἐπιφάνειαν τοῦ ἀγροῦ. Τὸ στρῶμα τοῦτο παρουσίασε τοίχους ἐκτισμένους δι' ἀρχαίους ὑλικοῦ, λεπτοὺς καὶ εὐτελεῖς, ἀνευ συνδετικῆς ὑλῆς, ἐν μέρει ἀποτελουμένους μόνον ἔξι δρυΐων πλακῶν. Οἱ τοῖχοι οὖτοι ἀπετέλουν ἀφ' ἐνὸς μὲν ὁρθογώνιον δωμάτιον διαστάσεων 4×7 μ. περίπου, ἀφ' ἔτερου μικρὸν τετράγωνον χῶρον $1,70 \times 170$ δστις περιεκλείετο ὑπὸ τοῦ ἀνωτέρω δωματίου καὶ ἀπετελεῖτο ἐν μέρει μὲν ἔξι δρυΐων πλακῶν, ἐν μέρει δὲ ἐκ τοίχου πάχους μόλις 0,25. Τὸ στρῶμα τοῦτο περιεῖχε κεραμεικὴν ἀνάμεικτον ἀπὸ τῆς MM ἐποχῆς μέχρι τῆς ωραϊκῆς. "Αφθονα τεμάχια λύχνων χρονολογοῦσι τὸ κατώτερον ὅριον τῆς μακρᾶς ταύτης ἴστορίας εἰς τὸν B'. μ. X. αἰῶνα.

Τὰ εὑρήματα, τῆς ἀνασκαφῆς ἀν καὶ ἐνδιαφέροντα, ἵσαν δλίγα: Χαρακτηριστικὸν είναι, ὅτι ἐντελῶς ἀδιατάρακτα δὲν ἱσαν τὰ στρώματα. Οὕτως δμοῦ μετὰ τῶν ἀρχαϊκῶν τοῦ μελανοῦ στρώματος εὑρίσκετο σποραδικῶς ἐν τεμάχιον ἐλληνικοῦ, ἐλληνιστικοῦ ἢ καὶ ωραϊκοῦ ἀγγείου. "Υπὸ τὸ ἀρχαϊκὸν μελανὸν στρῶμα εὑρίσκοντο κυρίως γεωμετρικὰ ἢ ἀνατολίζοντα τεμάχια, μεταξὺ τῶν δποίων καὶ τεμάχια πίθων μὲ ἐμπιέστους συγκεντρικοὺς κύκλους. "Ἐν τούτοις εὑρέθη δμοῦ καὶ ληκύθιον μετ' ἀνθεμίοι, τέλους τοῦ 5^{ου} ἢ ἀρχῆς τοῦ 4^{ου} αἰῶνος. "Ετι βαθύτερον εὑρίσκοντο κυρίως μινωϊκὰ ὅστρακα καὶ πλήρη μικρὰ ἀωτα κύπελλα, τὰ δποῖα εἶναι κοινότατα εἰς τὴν YM ἐποχήν. "Ἀκριβῶς κατὰ τὸ τέλος τοῦ μελανοῦ ἀρχαϊκοῦ στρώματος καὶ τὴν ἀρχὴν τοῦ ὑποκειμένου εὑρέθη ἐγχειρίδιον χαλκοῦ διατηροῦν ἔνα ἐπίχρυσον ἥλον, τὸ δποῖον ἀνήκει

ἀναμφιβόλως εἰς μινωϊκὴν ἐποχήν, προδήλως μάλιστα μεσομινωϊκήν. Δὲν θὰ ἥτο ἀπίθανον νὰ εὑρέθη ὑπὸ τινος εὐσεβοῦς, ὅστις ὡς παλαιὸν καὶ σπάνιον ἀλλὰ καὶ εἰς αὐτὸν ἀχρηστὸν εὑρημα, ἀφιέρωσε τοῦτο εἰς τὸ Ἱερὸν τῶν Ἑλληνικῶν χρόνων. Φυσικὰ δὲν δύναται νὰ ἀποκλεισθῇ καὶ ἡ πιθανότης, ὅτι τοῦτο ἀνήκει εἰς τὸ ἀρχικὸν ΜΜ οἰκοδόμημα.

Ἐκ τῶν ἄλλων εὑρημάτων τὰ σπουδαιότερα ἔσημειώθησαν ἐντὸς τοῦ

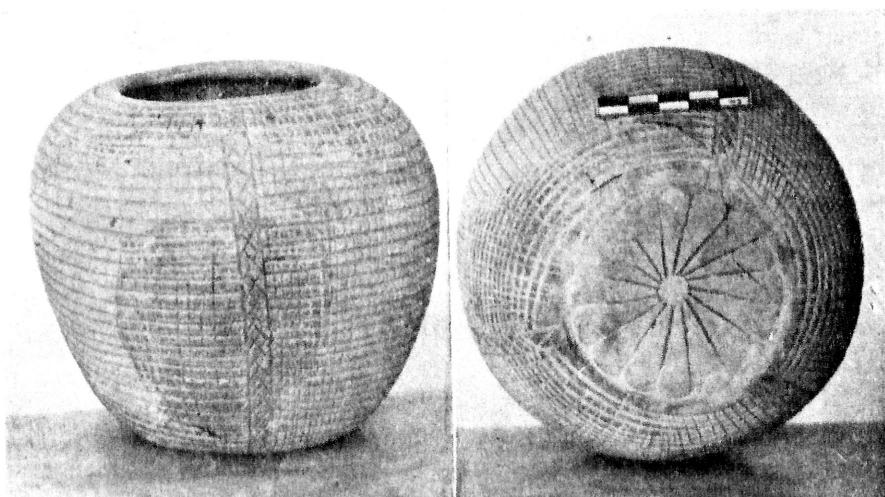

Εἰκ. 4. Αἰγυπτιακὰ ἀντικείμενα ἐκ φαγεντιανῆς, εὑρεθέντα ἐν τῷ στρώματι τῶν χαλκῶν. 1) Ὁ Αἰγύπτιος θεὸς Βησας. 2) Εἰδώλιον «Αιδήμονος Ἀφροδίτης». 3) Καθημένη αἰγυπτιακὴ θεότης. 4) Κεφαλὴ αἰγυπτιακῆς θεότητος.

μελανοῦ στρώματος καὶ ἀπεικονίζονται ἐπὶ τῶν εἰκόνων 3-5: Χάλκινα εἰδώλια βοὸς καὶ αἴλουροειδοῦς ὀκλάζοντος καὶ στρέφοντος τὴν κεφαλὴν πρὸς τὰ δπίσω μὲ χαῖνον στόμα. Τεμάχιον εἰκονίζον τὸ στόμα μετὰ τῶν δδόντων καὶ τῆς γλώσσης λέοντος ἢ ἄλλου αἴλουροειδοῦς. Τοῦτο θὰ ἥτο τεμάχιον ἐξ ὀλοκλήρου ζώου καὶ ἐνθυμίζει τὴν διὰ τὴν ἀρχαϊκὴν ἐποχὴν ἀναφερομένην κατασκευὴν χαλκῶν μεγαλυτέρων ἔργων, τὰ δποῖα ὡς μὴ δυνάμενα νὰ γίνωσι χυτὰ κατεσκευάζοντο σφυρήλατα. (Ο ὑποτιθέμενος λέων θὰ είχεν ἐνταῦθα μέγεθος μεγάλης γαλῆς ἢ μικροῦ κυνός. Κατά τι μεγαλύτερος τούτου είναι δ

ἀρχαϊκὸς πήλινος λέων τῆς Πραισοῦ, BSA 8 πίν. 13 - 14, δστις καὶ δέον νὰ θεωρηθῇ παράλληλον λίαν πιστόν). Ἐπίσης ἀνευρέθη ἐλλιπὲς σύμπλεγμα θεότητος ἐπὶ ἵππου, θέμα προσφιλὲς εἰς τὴν ἀρχαϊκὴν ἐποχήν. "Ομοια πήλινα εὑρέθησαν εἰς τὸ τέμενος τῆς Ὁρθίας καὶ εἰς τὸ Μενελαῖον τῆς Σπάρτης, ἐξ οὗ οἱ Ἀγγλοι ἔδωκαν εἰς τὴν μορφὴν τὸ ὄνομα «Ἐλένη»). "Ετερα τεμάχια εἶναι ἀμορφα καὶ πρὸ τοῦ ἐντελοῦς καθαρισμοῦ των δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ λεχθῇ τι περὶ αὐτῶν.

Τὰ πλεῖστα τῶν θραυσμάτων χαλκῶν ἀγγείων προέρχονται ἐξ εὑμεγέθων

Εἰκ. 5. Ἀγγεῖον ἐξ αἰγυπτιακῆς φαγεντιανῆς (συμπληρωθέν).

σκευῶν. "Ἐν τεμάχιον διατηρεῖ ἐγχαράκτως τεχνικὸν ὥραῖον πλοχμὸν (Flechtband) μετ' ὁμφαλοῦ εἰς τὸ κέντρον ἑκάστου μέλους τοῦ κοσμήματος. Διετηρήθη ἐπίσης καὶ ἡ λαβὴ ἐνὸς χαλκοῦ σκεύους, καταλήγουσα ἄνω εἰς λωτοειδὲς ἀνθός.

Τὰ ἐκ φαγεντιανῆς ἀντικείμενα (εἰκ. 4 - 5) εἶναι κολοβὸν ἀγαλμάτιον τοῦ αἰγυπτιακοῦ θεοῦ Βῆσα (Bēs), κολοβὸν ἐπίσης εἰδώλιον γυμνῆς θεᾶς, τοῦ τύπου τῆς καλουμένης Venus Pudica, γνωστῆς καὶ ἐκ τῆς ἀρχαϊκῆς Κρήτης καὶ ἐξ ἀλλων μερῶν (Πρβλ. Val. Müller Frühgr. Plastik κλπ. 207 ἐξ.), τέλος δὲ κορμὸς καθημένου ἀγαλματίου καὶ κεφαλὴ αἰγυπτιακῆς θεότητος. Ἐπὶ τῆς εἰκ. 4 κορμὸς καὶ κεφαλὴ ἔχουν συνενωθῆ δοκιμαστικῶς, ἐν τούτοις δὲν εἶναι πιθανὸν ὅτι συνανήκουν. Ἡ κεφαλὴ καὶ τὸ εἰδώλιον τῆς Ἀφροδίτης διατηροῦν ἵχνη τοῦ βαθέος ἐρυθροῦ χρωματισμοῦ των. Τοῦ Βῆσα δὲ χρωματισμὸς ἦτο μέλας. Ἡ φαγεντιανὴ εἰς δλας τὸς περιπτώσεις ἥτο ὑπόλευκος ἢ πρασι-

νωπή. Τέλος εύρεθησαν τὰ τεμάχια ἀγγείων ἐξ αἰγυπτιακῆς φαγεντιανῆς, ὃν ἐν συνεπληρώθη μετ' ἀσφαλείας (εἰλ. 5).

Ἐκ τῶν κεραμεικῶν συντριμμάτων οὐδὲν ἀπεικονίζεται ἐνταῦθα.¹ Ἰδιαιτέρως μνημονεύονται προϊσκη σχεδὸν ἀκεραία, πρωίμου ἀρχαῖκης ἢ ὑστερογεωμετρικῆς ἐποχῆς, μικρὰ τεμάχια ἀγγείων τῆς ἀνατολικούσης περιόδου, δύο ἢ τρία ρωμαϊκὰ ἀγγεῖα ἀνευ ἰδιαιτέρου ἐνδιαιφέροντος καὶ ίσαριθμα τοιαῦτα ἐξ ἀρρετεινῆς γῆς (*Terra sigillata*).² Εν ἐκ τούτων (πινάκιον ἀβαθὲς μετὰ καθέτου πεγιχειλώματος) ἔφερε πέριξ τοῦ χείλους ἔξωτερικῶς ἀνάγλυφα κυνάρια.

Πολλὰ συντρίμματα κεράμων εύρεθησαν ἐκ τοῦ ὑποτιθεμένου ἱεροῦ. Στρωτῆρες ὑπάρχουσι πολλοί, μᾶλλον ἡ γενοτονούσιον κολοβοί. Εκ τῶν καλυπτήρων εὐτυχῶς διατηρεῖται εἰς πρακτικῶς ἀκέραιος, τῆς συνήθους ἀετοειδοῦς μορφῆς, μήκους 0,70 καὶ πλάτους 0,18 Στρωτῆρες καὶ καλυπτῆρες ἀνήκουσιν εἰς διαφόρους τύπους μικρὸν παραλλάσσοντας μεταξύ των. Επομένως προέρχονται ἐκ διαφόρων οἰκοδομῶν ἢ ἐκ διαφόρων ἐπισκευῶν ἐνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ κτηρίου. Εύρεθη ἐπίσης τεμάχιον ἀκροκεράμου μετ' ἀναγλύφου σπειροειδοῦς κοσμήματος ἐν σχήματι ~.

Ἐκ τῶν λιθίνων ἀντικειμένων μνημονεύονται πώρινος βωμίσκος, τεμάχιον πωρίνου ἀκρωτηρίου (;) μετ' ἀνθεμίου καὶ ἀλλα θραύσματα. Εν τεμάχιον πωρίνου μικροῦ κιονοκράνου εύρεθην ἥδη πρὸ δύο ἐτῶν ἐκεῖ, ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τοῦ ἀγροῦ, ἔχαρακτήρισα ἥδη ὡς ἀρχαῖκὸν μᾶλλον ἡ μινωϊκὸν (A. Anz. 1933, 295).

Ἡ σπουδαιότης τῆς ἐφετεινῆς ἀνασκαφικῆς περιόδου ἔγκειται εἰς τοῦτο, ὅτι διὰ πρώτην φορὰν παρουσιάζεται οὕτω χειροπιαστὴ ἡ συνέχισις μιᾶς λατρείας ἐπὶ οἰκοδομήματος παλαιοτέρου. Διὰ τὴν ἴστορίαν τῆς θρησκείας είναι γνωστὸν πόσην σημασίαν ἔχουν τοιαῦται παρατηρήσεις, κυροῦσσαι τὴν ἐπιβίωσιν λατρείας τινὸς ἐκ προελληνικῶν χρόνων. Είναι γνωστόν, ὅτι ἐφ' ὅλων σχεδὸν τῶν μυκηναϊκῶν ἀνακτόρων είχον ἔγκαθιδρυμῆ κατὰ τὴν ἐλληνικὴν ἐποχὴν λατρεῖαι θεοτήτων (Τίρυνς σαφέστατα, ἐπίσης Μυκῆναι, Ἀκροπόλις, Θῆραι).³ Εν Κορίτῃ ἀκόμη ἐπιστώμῃ λατρεία κατὰ τὴν ἀρχαϊκὴν ἐποχὴν ὑπὲρ τὰ πρὸ πολλοῦ ἔξαφανισθέντα ἀνάκτορα Κνωσοῦ, Φαιστοῦ καὶ τὸ μέγαρον Τυλίσου. Διὰ πρώτην ὅμως φορὰν βλέπομεν τόσον ἐντατικὴν καὶ τόσον μακρόβιον λατρείαν ἐν ἐλληνικοῖς χρόνοις, ἐπὶ τῶν ἐρειπίων ἐνὸς μινωϊκοῦ οἰκοδομήματος.

Φυσικὰ ἡ ἀξία τῆς ἀνακαλύψεως ὅταν είναι πλήρης, ὅταν ἔξαριθμῇ ἡ φύσις τοῦ μινωϊκοῦ οἰκοδομήματος. Διότι δυνατὸν νὰ είναι τυχαία ἡ ἐγκατάστασις τῆς ἐλληνικῆς λατρείας, τῆς ὁποίας τὴν φύσιν ἀγνοοῦμεν ἔτι, ὑπὲρ τὰ ἐρείπια τοῦ μινωϊκοῦ οἰκοδομήματος. Αν δημοσίευεν ἀποδειχθῆ ὅτι καὶ τοῦτο ἡτο ἀρχῆθεν χαρακτήρος ἐπισημοτέρου καὶ δὴ θρησκευτικοῦ (τοιαῦτα δὲ ἀγνοοῦμεν σχεδὸν μέχρις ὡρας ἐκ τῆς μινωϊκῆς ἐποχῆς), τότε φυσικὰ τὸ πρᾶγμα ὅταν ἡτο μεγάλης σημασίας διὰ τὴν ἴστορίαν τῆς ἐλληνικῆς θρησκείας.